

03

משפטים על אהבה

מאת
אריאל זילבר

510001765469

19769990/001/006

נספר משפטים על אהבה הינו חסני בסדרת הספרים משפט, חכרת וחרכות. מגוון הנראים והכותבים מגשים את המקוות שתלינו בסדרת החרשיו: לשמש "במה למחייים אקדמיים בינתחומיים העוסקים בחינת הקשר שבין משפט לבין תחומי תרבות אחרים". דומני כי אף עלה בדינו לקיים את שהבחנו - להגיש לקוראים ספר "שבכוחו לעורר התייחסות בינתחומית מקורית", ולהעמיד "את המשפט ואת תחומי הידע האחרים במעמד שווה". בספר זה אף פדצנו מגבולות המשפט, שכן אחת העורכות מניעה מתום המשפט והאחרת מתחום הספרות. הפעם אף בחרנו בנושא קרוב לכל אדם, וכל אחד יוכל למצוא בו היבט שידבר לליבו ולהגיונו. סביב הנושא "אהבה" קיבצנו עשרים מאמרים, שידך עם מסת המבוא של העורכות, מניינם כמניין האותיות שבשפת העברית, הבנות את המשפט ומביעות את האהבה.

זו ההזדמנות להורות לעורכות, חנה נוח וארנה בן-זפתלי, ולעורכים-הסטודנטים, גיגיפר שקנטור ונמרוד אביעד, שהגישו לנו, יחד עם תריסר חברי המערכת, את היכל האהבה, והעמידונו דרך חמשת שעריו, עד לניצחון שנבנה על בסיס הערך. אנו מקדישים את סדרת הספרים משפט, חכרת וחרכות לוכודי של חיים י צדוק ז"ל. צדוק חשבי את חוממו על המשפט הישראלי, על החכרה ועל החרכותה, ואין ראוי ממנו שסדרת בינתחומיות זו תיקרא על שמו. בכבודו נתכבד. חנה סדרה זו מתת אהבת לוכודי.

אשר מעוז

דברים לזכרו של חיים י' צדוק

חיים צדוק היה אומן השיעון הקטור והמגיבני, הוא ציגן את דבריו בהצגה ששתיה של חתונה שלו, כאשר מירב מאצניו בתוניס לכך שתחתקו מדבריו יריעת המציאות האמיתית וריאיתתה תכוללת, דהיינו מה קיים באמת ולמה ניתן לצפות לאור הנחותיו. בין אם השתמש בשיעון שבו ביקש להעמיד דברים על הבלת-אפשרי (fictio ad absurdum), בין אם היתה אמר דבריו על הנחות סבירותן עמן ובין אם התחרה היתה אחרת, הנהו שלו היתה המיד עטופה בקישורים המגיבנים, המשתלבים זה בזה וטוליכים לכיוון השעינן ביקש לגנוסם אליו. דברים אלה מתאימים גם לכתיבתו, שנוצרה לחוות מורה-דרך רידקטי, מתן ביטוי להשקפתו המגיבנית או ההיחסות לאירועים קונקרטיים של אותה שעת.

חיים צדוק היה כולל להחמק בכושרו הממואר לא רק על הנגינו וכשרונו המולידים או על המתודת של השיעון המשפטי-המקצועי שבו התמחה ואשר בו גם הצטיין ואשר מכוחו הגיע להישגיו הרבים בהחומים האישיים והציבוריים; עמד לצידו ניסיון רב-שנים בתחומי פעילות רבים ומגוונים. אין ספק שלמוריו בשיעורי המשפט צייד אותו במסען המקיפי שהיה מן המאפיינים של שיעורים אלה. ההיסטוריה המשפטית המולטיטית שלו הוסיפו לו עושר עיוני וניסיון מעשי: התמחותו המקצועית במסדרים רבי-פצילות; תפקידיה המקצועית העצמאית, תפקידיו המשפטיים הציבוריים עם הקמת המדינה (במקרקעות הצבאית ובמשרד המשפטים), כחונתו כשופט (בבית-הדין הצבאי העליון), פצילותו במפלגתו, בכנסת (בציבוב התקיקה וכישיב-ראש ועדת חוק וביטחון) ובמשרדי הממשלה שבראשם עמד (כשר המשפטים, שר המסחר והתעשייה ושר החינוך והמורשת) ויכולת-הכתיבה הצינולאית שלו – כל אלה העשירו את ניסיונו וניסעו בו את היכולת המצוינת להתמודד בוויכוח הציבורי והמקצועי-המשפטי.

דרכו הציבורית הבלתי-פוליטית של חיים צדוק היתה אף היא עשירה ומרומית, ואוכיך רק מקצתה. כנשיא מועצת העיתונות, תפקיד שבו שימש כשיש שנים, שקד על השרשת ערכי האתיקה המקצוע העיתונות. במכון הישראלי ללמודיקטיה חרם תרומת רבה להערכת המודעות לערכי הדמוקרטיה, בוועדות ציבוריות לסניגוריה היתה הנחייתו או שותפותו מבורכת ביותר.

טבעי על-כך שהיא יוכר תמיד כמשפטן, כמדענא וכמתנדף מעולה, שהשאיר רושם רב-עוצמה, עיב ומחשי בתחומים שבהם פעל. הקדשתו של סדרת ספריים זו לזכרו היא מעשה ראוי ונאה, החולם ביותר את מי שמבקשים לנצור את שמו.

מאיר שמגור

נשיא בריאות של בית המשפט העליון

לחיים צדוק, מוריק ורבי

כל אדם נוצר בליבו דמות שדרוכו והצלבה בדרך לאורך שנות חייו והמפגש עמה המשפיע עליו השפעה משמעותית והייתה ציון-דרך בעיצובו כאדם או כאישי-מקצוע. המפגש שלי עם חיים צדוק ועבודתי ליצרו במשך יותר משבע שנים היו ציון-דרך כות. כאשר הגעתי, בשנת 1976, למשרד עורכי-הדין שיסד, כיהן חיים צדוק כשר המשפטים בממשלת ישראל והדיר רגליו לחלוטין מהמשרד ששכן אז ברחוב מונטיפיורי 39 בתל-אביב. באותה עת הייתי סטודנטית למשפטים באוניברסיטת תל-אביב בשנת לימודי השלישית, ואת דרכי במשרד צדוק התחלתי כספונגית בארבעה חלקים. עברו במשרד שישה שותפים בכירים וזוטרם, שלשה עורכי-דין שכירים וארבעה מתמחים, ובמושיגים של אותם ימים היה זה אחד המשרדים הגדולים בארץ. צדוק חזר למשרד סמוך לאורח התפטרותו מהכנסת התשיעית, בדצמבר 1977. באותה עת כבר עבדת במשרד כמתמחה. אני זוכרת את המפגש הראשון עמו: איש גדל-ממדים, בעל נוכחות מרשימה, צעדים נמרצים וקול רועם. לימים סיפר לי צדוק כי חזר אל הפרקטיקה הפרטית לאחר שדחה הצעה משותפת שהתפנו אליי שר המשפטים דאז, שמואל תמיר, ונשיא בית-המשפט העליון דאז, יואל זוסמן, להתמנות לשופט בית-המשפט העליון.

דומה כי תמילים יראת-כבוד מבטאות באופן המדויק ביותר את התייחסותה של הטביבה שמכרתי אל חיים צדוק. הידרכיה מקצועית מחייבת ציטונו ודרך-ארוץ, אך היא לבדה איך בה כדי לעורר יראת-כבוד. יראת-כבוד, כמו אהבה, היא מושג מ"חומר אחר", ואין היא עניין שניתן לצוות עליו. יראת-כבוד היא תחושה המתעוררת בליבו של אדם אחד כלפי אדם אחר בשל שיעור קומתו או תכונותיו המיוחדות. חיים צדוק וכה ביתם של הערכה ויראת-כבוד מכל הסובבים אותו, לא בשל היותו השותף הבכיר במשרד, אלא בזכות שיעור קומתו, שאו-דווחו, תכונותיו המיוחדות ומשקלו הטנולוגי הערכי.

בספר חיים צדוק¹, בפרק הראיונות, סיפר צדוק כי הוא חב חוב גדול לדי"ר ברנרד ג'וזף (רב יוסף), שהיה מאמנו במשפטים בתחילת שנות הארבעים. ממנו, כך סיפר, למד להקפיד על הרמה המקצועית ועל רמת הביצוע. וכך מתאר חיים צדוק המתמחה את דב יוסף המאמין: "הוא היה קפדן גדול, המור סבר, אני מתקשה לזכור אותו מעלה חירך על שפתיו. למשל, הוא לא היסס להחזיר לך נייר, חוות דעת או טיוטה של חוזה, שליש פעמים, חמש פעמים, או שמונה פעמים – עד שנתה דעתו מהכתוב."² בקוראי תיאור זה חשבתי לעצמי שכך בדיוק הייתי. אני מתארת את חיים צדוק המאמין, וכמו החוב שחב חיים צדוק למאמנו דב יוסף. גם אני חבה לצדוק חוב גדול כמי שלמדתי להקפיד על הרמה המקצועית ועל רמת ביצוע ללא פשרות, הן בתקופת ההתמחות והן לאחר-מכן, כאשר עבדתי ליצרו כעורכת-דין שכירה.

אדם גדול ניכר, ביך היתר, ביכולתו להפיק במגובלתיו. חיים צדוק היה איש גדול שידע את מגובלתיו. הוא אהב להגדיר את עצמו כ"סיליטיטר", ואמר תמיד כי בניגוד

1 ר' חיים צדוק, תשס"ב.
2 שם, בע' 51.

תוכן הענינים

פתח לנו שער

17. משפטים על אהבה: מנא / ארנה בן־גמלי ותנה נוה

שערי צדק

1. למי לזה (לדעת לא לדעת) מתוך "ממת המוות" / דאק דרידה
(מתרגמת: מיכל בן־גמלי)
2. המלנכוליה של אברהם: ראיון עם דאק דרידה / מיכל בן־גמלי
3. משפט בלא נדתי: על אהבה, שיפוט ושדים אחרים בהנסיי של
השופט פויט" מאת פטינגרלי / עופר דרורי
71. השופט פויט" מאת פטינגרלי / עופר דרורי
89. פנייה לאהבה (*arguementum ad amorem*) / שי פרוגל

בשער הדוק

107. הפרה של הכטחה נישואי: מדגם "הפיתוי הגברי" לדגם "שברון הלב" /
עופר גרוסקופף וסלה חלבי
157. באהבה ובמלחמה הכל מתחב? / אסא כשר
173. יש מדינה לאהבה: נישואין וגידושין בין יהודים במדינת־ישראל /
צבי טריינר
227. על התמורות בקשר בין אהבה לנישואין – השלכות משפטיות וממדיות /
יובל מדין
269. ציוני משפטי על אהבת הורה לילד ופיצוי בנין הנהגה רגשית:
האם ילך משפט המדינה בעקבות משפט הטריינר? / בנימין שמואלי
351. העין האין: משפט ואהבה בממלכת הצללים של המלך ליר /
יערה אלון ונעם וינר

שער חלפין

365. "התחזות כאדם אחר": חוקר ומיר מנרדי במשפט של חן אלקובי /
אייל גרוס
415. פני גדולה השגאה אשר שגאה מאהבה אשר אהבה: מחשבות
על אהבה / שי בירדמן ושלמה בירדמן
433. בעקבות האהבה והפרט למרחק: נוסבאום: על גבולות השפה ומאפיניהם
הרה-פעמיים של נמעני המשפט / יופי תירוש
475. אהבה עזה כמזוה או הטרדה מאיימת? – הטרדה מאיימת (*stalking*),
שירת אלתומן וקולנוע ישראלי בין הודת כבוד (*Bonus*) וכבוד סגולי
(*dignity*): ניתוח של תרבות ומשפט, דומנטיקת ואלמות /
אורית קמיר

אליו, תכרו משכבר תימנים, עורד־הדין אוניולר שפאר, הוא ה"בריסטר" האנליטימטיבי,
שאת שירותיו ישכור ללא היסטס אם יודקו אי־פעם לשיחורו של "בריטטר".
חיי של חיים צדוק שזורים ושלובים בהיסטוריה של המשפט הישראלי, אך הם
מתאפיינים גם בכך שגשורו בהם עשייה ציבורית עם חיי המשפט הישראלי, אך הם
שילבו זה שומן בתוכו מהמוראות אפשריות של ניגוד אינטרסים: אך דומה כי המצפון שפיקון
את דרכו של חיים צדוק היה תמיד מדויק וברור, ומכוח תערכים שהתחו אותו, ידע ללוט
את דרכו, הן כאיש ציבור והן כעורך־דין פורשי, תוך שמירת על קו הפרדה ברור בין שני
תחומים אלה.

במידה רבה אני חושה כי הגשמתו את ציפיותיו של צדוק עם מיווי לשופטת בית־
המשפט העליון, וצד לי כי גפטר זקן־מה לפנ־יכר ולא זכה לראות בכך. נדמה לי כי צדוק
היה גאה במיניו וה הן בשל "מניית היסוד" שיש לו בעיצובו המקצועי והן בשל המרומה
הנשית הנוספת לבית־המשפט העליון, והיה זה חיים צדוק שנאבק ופעל ללגיטימיות של מרים
בן־פורת לשופטת הראשונה בבית־המשפט העליון כבר בשנות השבעים, עת שימש כשר
משפטים וישיב־ראש הוועדה לבחירת השופטים, בפרק הראשונות בספר צדוק הוא
סיפר על כך בגאווה, באומרו: "את המקום לאישה אני יצרה וה גמשי, והיום יש כבר
שליש שופטות והצי [בעת הריאיון, שנערך בשנת 2000, ידענו בבית־המשפט השופטות
דלגה דורנר, טובה שטרסברג־כהן ודורית ביניש וכן השופטת איילה פורדק־שיה שכתתה אז
במניו ומני]."⁹

את התכונות המבטיחות שאפיינה את צדוק עד סוף ימיו היתה חשיבותו הפנתות,
הליברליות והרעננה, בונות תכונותיו היה תמיד בין־שיה מרתקי. מעולם לא התרפק
בניסולגיה סרדנית על ימי העבר, אלא היה נטוע בתווך ומבטו צפה פני עתיד. חיים צדוק
היה ממניחי היסודות בבניין המשפט הישראלי, ובתלך נפלה נכות גדולה לצקת מים על
דידי בתחילת דרכי המשפטית.

אתר חיות
שופטת בית־המשפט העליון

פתיחה לנו ששער

”שאו שערים ראשיים”

527	סתרות המשפט במשחק הקולנועי – על אהבה, צדק ונידחת: צפירה בטרט האלמנה מטנט-פייר / יונתן יזבל
557	להעז להביט באל האהבה: שיחה עם קרול גיליצן / צבי טריגור
	שער הרחמים
581	1. ”לנשק ולגבר אשיר”: משפט וסימפוזיה בנאום ההגנה של סוקרטס / ניר איזקוביץ
605	2. שיה יהוסים כמשתות להכרעה בסוגיות מתחום המשפחה: מספר הערות על דאגה וצדק / רות זפרן
657	3. על כשלים, רציונליות מוגבלת, וקולות נגדיים: תרבות של מרימ, ושל משפט / מיכל אלברשטיין
709	4. סוג של ליווי: על האונס של לוקרציה וסדר בנשים / צחי זמיר וגניפר שקבסור
	שער השמים
749	1. הלב הרך של הגדיגנים / שרון אס